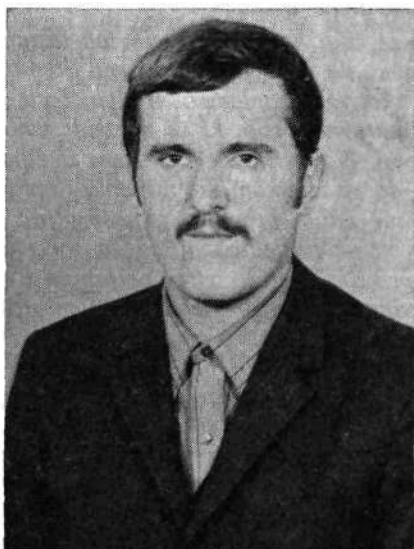

Verjetno bi še marsikaj sodilo v okvir takega razmišljanja, vendar naj bo kljub temu dovolj. Na koncu bi rad opozoril, da to ni in noče biti nikakršen program, celo osebni ne. Zavedam se, da sem še precej zelen, pa zato toliko teže sprejem kakšno misel kot dokončno in zavezujočo. Ker — kdo mi more biti porok, da je tako prav? Nemara se vse samo tako zdi . . .

Tine Soben

Čas pesmi / v pesmi

Janez
Strehovec

vstopa odhajanje v vrteče zajemanje.
Dvigajoče se spušča kroženje skozi objemanje.
Se poljubi drgetanje trajanja toplo prihajajočega.
Sredini se razpolavljanje v litju lila pepeljenja.

Napepelil sem se, da umrem brez smrti.

Mrmrajo SM-ji smrti v nočni strdi smrti.
Se prečrta pesem, ko ponetopirijo zvonovi.
Telesu slédi: iz ledu do ognja in ne preko.
Pesem do pesmi: Opeka do opeke sveta.

Drobna papirna opeka v brezokenskem stolpu sveta. Borna temna večlisa. Legitimnost literature je rešila Chateaubrianda. Nelegitimnost obračanja listov knjige sveta je giljotinirala Andréja Cheniera. Skromnost malega r-ja zahteva Dürerjeve in Gauguinove like? Šibkost a-jev asonance v Carmina burana zahteva 5. brandenburški koncert? Poldanski

Macbeth Polanskega ali verzificirani Shakespeare po osemurnem delavniku ni nobeno vprašanje.

K-ji krjavljastih knjig položeno gladkega telesa.

Peresne pisave mrzlih tikov dotikov.

Naj se kuha črka v črnem kotlju zemlje.

Brez smrti umreti natelesi senčni grafit.

Iz Meduzine sanje izgrizeno izpisana volja erosa do »tika« in biti poiesisa se opekasto malini do erosa in zasanja nazaj. V Tadejevo sanjo vstopa beseda. Le smrt poje v smrti sami. Poje brez pisave in ne napiše pisma. Bolnik z veliko obiski je postala pesem s fonetizacijo pisave. O sebi, herojih in olimpijskih zmagovalcih je pel Pindar in ljudje, kamni in bogovi so prisluhnili razpadanju njegovega telesa in združevanju jezikov govora v glasbi sanje pesnikovega telesa. Tudi povedano je opeka v ne več kaleidoskopskem spolnem stolpu sveta.

M-ji, topli hvaležni materiali.

Ostri O-ji v grafitnih podmornicah.

Aja astra ajdastega alabastra kot Apolon, Azija in zastave a-jev

Tiskarsko črnilo?

Tiskarske črne paste? Koliko molekul in koliko atomov, da je viden č?

Smreke na Mežaklji. Jelke na Jelovici. Koliko hlodov in giftov, da je pesmin papir?

Devetina srca kurdskega krojača amfibraha.

Anapest te perice Marte.

Ure in leta se senči razlita svetloba.

Ljubi in včrkuje v ljubezen.

Dopoj s telesi v padanju časa.

V polzenju buldožerišč in traktorišč rižev upesnjena socializma.

Je štirivrstična in rimana edina možna pesem? Je stereometrija kipa edini čas njegovega polnjenja? Je prostor lika edini predlik slikanja okvirjene slike? Mora potemneti umetno navidezno vidljivo nevidljivega?

Piktografska galaksija? orgazem duha brez uma na odrski sliki odra.

Sinhronizirane brzinske slike, ki v molku šumenja prenevihtijo glas literarnih večerov in pisca, ki v domu brez pesmi spisuje zdonsko vprašajno spisje? Jih zaustavi r-jasto nemišče pisave? Jih opapiri pesem? Pesnik, ki tudi piše pesmi, živi in se vozi like zemljinega narisa. Socializem v samoupravni pesmi? Socializem govornice v jagodovanju opek časa pesnikovega telesa. Topli kip čutil. Komunizem užitka.

S sabo plodeča se hodita u-je črk črne poti.

Kujeta si dotike in kockata stike kratkih kazni in lizanj.

Se imata, da je trenje, energija, jež zgodovine.
 Se izgubita, da je pesem pesem, da cveti nebesni obod.
 Ubil se bom, se jima pridruži; ne bom se, se osenči v roman.

V ljubezni ni ravnin ne popoldnevov. V v-ju vrha trenutka se vrbijo svetovja
 in stoletja za malino v ogledalu. Desni rob tega belega papirja ni meja
 drugega verza zgoraj.

Mrk mrazeče lune lije v temno udrtino sonca.
 Trdo se izlivajo pljuski besed v srebrne časne posode.
 Luske skrhane zamisli padajo v klorofilne sanje.
 Naliva in poliva se sanja v rdečem kozarcu smrti.

Razbijal bom po spolzkem opoju makovih vrat.
 Izgrizel si bom roko in tolkel po jajčnikih rime.
 Namolzel si bom moč in utrgal Meduzino luno.
 Rdeče popisano bom zapognil v besedo: sestra bodi!

Natočila se bo muka in namučila gnoj v oči.
 Da bi padla se bova dvignila in razšla.
 Treba je veslati proč od pesmi, ko je prepozno.
 Izlila se bo sanja. Črna reka bo snežena reka.

Reke in hribi se poslavlajo. Zrcalo zemlje in zrcalo sveta se svetli iz
 drugačnih znakov drugačnih besednih in ozemljenih cest. Svinčnik dam v
 pesem. Ohrovt zasadiš v pesmi. Ni pesmi ohrovta. Ni pesmi domovine.
 Z domovino pesmi se izkaži! Pričrkovalo se bo črkovano in črkujoče.
 Vse pesmi naj pojejo v vsaki pesmi.

Spi vid kamna, ki ni kip.
 V akvariju je beseda, ki ne poje.
 V mavcu je zvok, ki ni zvok harfe.

Zasrbijo luskice črk in na besednih postajah je glasba:

Iz šeste menjam v sedmo in volan vrtim kot kompresor.
 Dali so mi zlati mercedes. Vozi se pesnik, je na šipi pisalo.
 Besedne muhe so strmoglavljale v luči in čutila so ristanč igrala.
 Nisem več mogel ustaviti: Rima ceste, rdeči verz in plavo morje.

Umrejo Velasquezove črte, ko padem na apnovo fugo.
 Odbije me v sonce in splošči me črka oaze.
 Zalučam se v purpurno zvezdo zveznega klasicizma.
 Kot podplutbast triolet se pokrtini trd kapital.

Zakotalim se po sintagmi kristala narcisnega maja.
 V valju m-jev metafor počakam, da padem.

Rumenilo plavega navalovi trmast trohej.
S sanjskim kamnom v rokah potonem do dna asonance.

16.25 je. V sedmih minutah si izračunam dnevno starost. 16.32 je. 8559 dni sem star. So Turjaška Rozamunda, Povodni mož, Neiztrohnjeno srce, Strunam, Sonetni venec in Krst pri Savici tudi Prešernove hčere? Črke, svinčnike in papirje dajte vsem otrokom sveta. Jutri mivka sveta otrok, ki so pesniki in ki so tudi pesniki.

Gledam ga neokretnega v predelanem plašču.
Gledam ga samega, s kepo v rokah, v januarju.
S fotografskim aparatom se druží v sončnici megle na hribu.
Ivjast in prevelik otrok je. Z-ji zoprnosti so njegove sestre.
Steče in teče. Ravnotežje lovi. Svojo gaz.
Gledam ga in mu ne pomaham.
Ne v pozdrav, ne v slovo.
Izgini, ga rotim.
Izgini, se hočem.
Sramna samotnost toge ode moje mladosti.
Sramna samotnost in srebrna hvaležnost oddaljevanja.

Gledam ga neokretnega v ponošenem hubertusu.
Gledam ga bolj tujega od ljubezni v človeku.
Tisočkrat prehojena bližina se mu obrača v hormonih.
Ivjast in vinsko poten je kot snežni mož.
Steče in teče. Pade. Vstane. Se umirja. Diha kot fuks.
Predalniško izmerljiv je in samotnejši od vodomca.
Gledam ga in ga odklonim.
Ni bitja, ki bi si ga tako malo želel.
Sramna vprašanja samotnost moje starosti.
Sramna samotnost moje misli o sebi.

Ubil bi povedano.
Ubil bi izpovedano.
Ubil bi zamolčano.

Treba si je izginiti smrt.

Prt smrti ni pesnikovo slovo. Večeri se zunaj pesmi. Se večeri in prostori.
Ne traja pojoče. Kjer nastaja in izgineva razpoka z-jev, zmajev zemlje
je minevanje minute pesnika. Ni drugačnih pesnikov razen vulkanov —
črkovalcev.

Škrobno fumarolo izsanjam iz štiribarvnega papirja.
Nategnem scufane misli in jih zvežem v spiralno meso.
Turobno mokrost si izgonim v hladno belo rjuho.
Ni rok ne robca za potne kaplje na čelu.

Bes je: vse knjige in zvezke pokurim.
 Kres zagori in upepeli zapisane besede.
 Prikolnem nevihto in utišam pojoče besede.
 Ne na nebu ne v srcu ne prejšagodujejo.

Svoboden sem, imperator in plemenski omnipotentnik.
 Kakšnih sedemnajst sekund bom živel.
 Sem beseda pred eksplozijo.

Treba je peti razliko, da zavihari nevihta, da trešči strela, da so verzi v svetlobi. Nekje je tudi njiva čas pesmi. Orješ v vesolje p-jev pesmi. Zdaj orjem, sadim, črtam, prečrtam, pošljem, da so vidna v opekah črkujouča se kolesa pesninega časnega plojenja. Konec te pesmi je: Napiši pesem! Pesem stoji na pragu.

Antigona je snežila v olivno Novo življenje.
 Tartuffe se je oranžil do Procesa in Smrti v Benetkah.
 Sanjal je Fausta in Vija podslemeniški Krjavelj.
 Vihar je združil Karamazove in Sebastijana v snu.
 Visoka pesem in Hiperion sta se kopala v Pepelnični sredi . . .

...
 V Las Miniñas se mlečno čebeli Dvojček.
 Orfejevi spevi preko smrti Lepote in smrti.
 Jež v grlu je čas Pesmi o meni . . .

Kaj o pesmih za na loterijo

I

Pisati in razmišljati o pesmih, tudi o svojih pesmih?, priznam, skoraj ne poznam težjega in vprašljivejšega miselnega opravila; odgovor s pesmimi samimi, s stotero in več verzi, bi se mi zdel lažji, enostavnejši in manj sporen. In vendar moram priznati, da ni urednikovo povabilo mladim sodobnim proznim in pesniškim piscem danes, v zgodovinskem svetu sodobne umetnosti in literature prav nič sporno in nenavadno, kajti vnaprejšnje, hkratne ali tudi malo zamudniške osebne estetske teorije umetnikov, njihove kritike, poetike in osebni premisleki ustvarjalnega samoobčutenja, celo v obliki manifestov, bistveno sodijo kot relativno avtonomni ustvarjalni moment v samo obliko in prakso umetniškega ustvarjanja 20. stoletja, vendar pa je tudi ta smiselna novost sodobne umetnosti, predvsem književnosti, ki se največkrat kaže prav v radikalnem stremljenju po človeško in umetniško novem, produktivna le kot zavestni pol tistega najglobljega in hkrati najbolj protislovnega vzgona ljubezni in smrti, neskončnosti in sovraštva minljivosti, ki kot temeljna plavžna in gejzirska sila dela, ljubi in trpi umetnost; odsotnost slednjega, recimo mu kar enostavneje navdih in produktivno umetniško doživetje, pa je še vedno tisti bistveni dejavnik, ob katerem tudi danes vstane in zagori, pade ali odmre sleherna umetnost.

Pisati o mladi sodobni poeziji danes, pomeni pisati predvsem o novostih, ki jih mora slednja prinašati (in ki jih že prinaša) v naš najširši kulturni in družbeni prostor, še posebno pa o njenem upanju in optimizmu, ki ji je vedno še kako potreben, pa čeprav so tudi same pesmi konec koncev ploden in nenehen del našega upanja in veselja. Pisati o pesmih za na loterijo, pomeni zato pisati o prihodnosti teh pesmi.

Težnja po novem, novem za vsako ceno in novem takoj predstavlja zahtevo, ki je ni mogoče nikoli abstrahirati od nobene umetnosti. Njena prisotnost v današnji mladi slovenski poeziji sploh ni sporna in nenavadna. Omenjena težnja predstavlja nevarnost, ki v ekstremnih primerih lahko privede do regresa le tedaj, kadar njen izvor ni v ustvarjalnosti in doživetju samem, temveč izhaja iz zahtev povprečne mode, modne modernosti common sense in nestrpne naivne bojazni pred popularnimi dosežki politično nesporne znanosti in tehnike ter kulturne industrije brez resnejših ustvarjalnih umetniških ambicij. Težnja in praksa ukinitve umetnosti v tehnicističnih površinskih masovnih in programirano-serijskih pseudoumetniških dejavnostih, ne da bi jo udejanili v veliki in zreli umetnosti novih sanjskih daljnih vrhov sredi kvalitativno spremenjenega družbenega življenja lepe čutne in svobodne oblike, je permanentna nevarnost, pred katero ni imuna nobena zvrst sodobne umetnosti. V bližino kiča kot naivne in nedovršene sinteze banalno in najbolj povprečno duhovnega s surovim, grobim čutnim lahko potonejo ne samo poskusi čiste totalitarne ideološke umetnosti, temveč tudi vsa tista umetniška prizadevanja, za katera je značilna redukcija netehniških duhovnih kvalitet na enostavne mehanične in tehniške kategorije. Velika umetnost, to pomeni, ne težnja zgolj po Čbeličarjih, temveč po Prešernih, Dantejih, Shakespearjih, Homerjih, Puškinih, Baudelairih, Rilkejih, Traklih (v literaturi) in dalj in više od njih, bi morala postati permanentna naloga umetnosti sedanosti-prihodnosti, še posebno socialistične. Videti je, kot da bi vsi sedanji ustvarjalci in tudi teoretiki zavestno pozabili (tj. se ji odrekli) upajoči misli in sanji Trockega o tem, da se bo lahko že povprečni človek svobodno, bleščeče čutno in duhovno oblikovane socialistične prihodnosti dvignil na raven Aristotela, Goetheja in Marxa, ter njegovi želji, da bi se nad to verigo gora dvigali novi vrhovi. Menim, da bi prav ta upajoča težnja morala postati naša spodbuda in skupna »novost za vsako ceno«.

Priznam, težko in sporno je takšno upanje v veliko revolucijo umetnosti, predvsem ko je jasno, da umetnost sama, tj. umetniki — ustvarjalci ne morejo predstavljati edinega dejanskega subjekta takšne revolucije, ki bi bila lahko dejanska le kot permanentna in vsečloveško emancipirajoča. Potreba po lepoti, po lepi obliki čutnega sanjskega udejanjenja umetnosti, je nujna za vsako resnično človeško revolucionarno osvobajanje, in v tem je stalna priložnost in obveznost umetnikov, zato so njihova dela svetli meteorji prihodnosti, tudi tiste, mnogim tako nedostopne pesmi, ki baje niso pisane za ljudi, temveč za gorečo žirafa neke Dalijeve slike.

Nič nam ni bolj tujega od te zavesti, tega spoznanja in te konkretne odgovorne naloge. Vse preveč zadovoljni z malim, konkretno z objavljivim povprečjem, pesnimo naše besedne čase, včasih bolj, drugič manj kvalitetne in upajoče tavamo na skupni poti: k novi, boljši, še nikoli ne napisani pesmi. Naši dosežki, mislim predvsem na našo mlado, najmlajšo in šele začenjajočo se poezijo, pa vendarle predstavljajo in so (tega ne more in ne sme nihče absolutno tajiti) ne samo izraz in dokument, temveč monument

in dejanskost samo enega izmed ustvarjalnih delov in plasti naše generacije, katere sanje in ideali, žal (tudi po naši krivdi), le polžje počasi in ob stalnih kompromisih z očetnjavskimi potmi lezejo in tipajo na nič kaj ravni plan. In če se vprašamo po sporočilu te mlade umetnosti in literature, ter o njenih ustvarjalnih in estetskih kvalitetah, menim, da je eno njenih glavnih sporočil prav v agresivno neposredni in šokantni atmosferi kot izvoru in hkrati sklepnemu učinku te poezije, ki prebuja v bralcu ustvarjalna doživetja in mu vabeče veli: piši tudi sam, poj tudi sam, ustvarjaj in soustvarjaj z nami. To pa pomeni le eno: ne beri pesmi zato, da bi kot na jarbol privezani Odisej poslušal daljne, tebi, razen v iracionalnem samouničenju, nedostopne Sirene, temveč zato, da se dejansko spremeniš, da kreneš na zate daljno dolgo pot, da sanjaš in storiš drugače.

2

Moje pesmi so pesmi za na loterijo. Ne upam na velike dobitke, kaj šele na glavni dobiček. Dvomim, da je drugim mladim, priznanim ali nepriznanim pesnikom, dramatikom in prozaistom moje ali malo mlajše generacije kaj prida laže. Pesniška pot vsaj malo na beli dan (to pomeni nekaj revialnih objav letno, na več let morda kakšna pesniška zbirka, tu in tam kakšen celovitejši kritični odmev) je danes na Slovenskem za pišoče mladeniče in dekleta resnično huda in kruta. Čeprav nas je pišočih vedno več, so možnosti za objavljanje iz meseca v mesec slabše. Celo v Sodobnosti je izraženo to neprijazno protislovje: Kljub tolikšni kvantiteti (neprijazno bi bilo, če bi se ji odrekala kakršnakoli sprejemljiva kvaliteta) so zvezki te revije iz leta v leto tanjši, krhko suhljati, nežno prosojni; čeprav je tega najmanj kriv prav njen glavni urednik, ki je trenutno eden zadnjih, skorajda z relikvarno auro ozarjenih borcev za prostor in svobodo naše mlade poezije.

Priznati moramo, da se ne samo v naši, temveč tudi v mnogih drugih naprednih družbah, godi prevrat temeljnih ustvarjalnih produktivnih odnosov v nadgradnji veliko počasneje in zamudnejše od vsesplošnih naglih prekucij v bazi sami. Udejanjenje želje po aktivnem, družbeno-politično in pravno pripoznanem sodelovanju umetnikov v združenem socialističnem delu je še vedno sporno in odrinjeno v prihodnost. Teh konkretnih težav, kot tudi mnogo drugih, predvsem finančnega izvora, se seveda zavedam in jih skušam razumeti. Toda po mojem mnenju, kako vesel bi bil, če se motim, prihaja najbolj žalostna in mučna otežitev (in s tem obsodba) našega položaja prav od osebnih trdovratnih mrženj do mlade slovenske poezije, ki jo javno ali prikrito izražajo nekateri slovenski vplivni kulturni politiki. Solidarnost, pomoč in razumevanje nekaterih tovarišev — očetov iz DSP, ustoličenih akademikov in drugih kulturnih kapacitet bi vendarle lahko bistveno spremenila obstoječe sporno in neurejeno mladopesniško stanje. Da ne bom le godrnjal, kar nekaj predlagam:

1. treba je omogočiti delavne štipendije mladim literarnim ustvarjalcem. Slednje niso tabu ne za likovnike in ne za glasbenike, žal jih ni ne za mlade in ne za stare in upokojene, a še pišoče poete. Ne vem, morda so že bili poskusi v tej smeri, toda ta naloga se mi vsaj v bližnji prihodnosti le zdi uresničljiva.

2. Razširiti obstoječe literarne revije in omogočiti njihovo rednejše izhajanje. Potrebna je tudi nova mladinska revija. Imajo mlade avantgardne literarne skupine danes sploh še kakšno možnost, da pridejo do svoje nove samostojne revije?

3. Izdajanje (polletno ali letno) pesniškega zbornika, sestavljenega iz po dveh ali treh izbranih ciklov vsaj sedmih, desetih ali več avtorjev v bistveno večji nakladi od trenutne naklade pesniških zbirk sodobnih pesnikov. Menim, da bi takšna publikacija lahko izhajala s sodelovanjem vseh slovenskih založb. Ustvarjalnejši in obetavnejši del mnogih zavrženih pesniških prvencev bi vendarle lahko našel svoj prostor pod soncem, in s tem možnost soočanja in javne ocene, prav v tako zasnovani publikaciji. Slednja pa bi bila enako zanimiva tudi za že afirmirane avtorje, ki bi lahko v njej, namesto v svoji že »obvezni« zbirki, objavili svoja nova besedila — z manjšo zamudo in z večjo odmevnostjo najširše publike.

3

Že dolgo je videti in slišati, kot da je eden izmed fosilov Heglovega spekulativnega sistema: misel o koncu umetnosti, usodno omračil celo najbolj zagrizene kritike sleherne spekulacije in idealizma. Oživel je zdvoqljenje nad možnostjo velike posameznikove ustvarjalnosti v tej naši, za mnoge tako živčni, raztreseni in z vsem bližnje možnim že prenapolnjeni dobi. Misel, da se, predvsem v umetnosti, ne da ustvariti ničesar več bistveno novega in velikega, je postala dogma in obveznost mnogim in premnogim. Zadovoljen z modno modernim malim, ji tudi sam ostajam prepogosto zvest. Toda takšna občutenja niso nikakršna zgodovinska novost. Bili so že časi in v njih generacije, ki so, pozabljajoč na nove daljne sanje, oropane upanja, trdile, da se ne da napraviti nič več novega, pomembnega, prelomnega. Znano nam je, kako so se blamirala in izničila vsa takšna mnenja in prepričanja — kot tudi njihovi zagovorniki iz vrst ustvarjalcev: mladi počasni hodci nadaljevalci že krepko uhojenih poti preteklosti-minulosti.

Na odru sveta, tj. v zgodbah in dejanjih človekove zgodovine so nastopali in se menjavali že mnogi osvobojeni, zvezani ali razvezani Prometeji, ki so prinašali ogenj in ga gasili, ga igrajoče pošiljali v boj ali ga ljubeče združevali s tolmunom življenja. In vendar . . . le kaj se more meriti z osvobajanjem zvezanega blodečega Odiseja: z novimi daljnimi sanjami velike umetnosti sedanjosti-prihodnosti: umetnosti pesmi in umetnosti življenja. Daljni sta, a zato nikoli predaleč. Današnje-jutrišnje pesmi za na loterijo so pot za v junjo strmo bližino.

4

Bodi dovolj. Naj mi bo oproščena nenavadna resnost tu iztekajoče se iskrene izpovedi. Ker pa se to moje kratko spisje vedno bolj bliža slogu mojih čudnih, preveč besednih in paradoksalnih pesmi, naj vas z njegovo pomočjo potolažim: na blešččem rezilu vsake hude resnosti se zrcalno bohota hudomušna mušnica.

Janez Strehovec